

SLUTTRAPPORT ETTER TILSYN AV SKADEDYRBEKJEMPELSE I BARNEHAGER OG SKOLER I HALLINGDAL OG VALDRES 2024

1

Innhold

SAMMENDRAG	3
Funn.....	3
Konklusjon	3
1 FORMÅLET MED TILSYNSKAMPANJEN	4
2 OM TILSYNET	4
2.1 TILSYNSMETODE	4
2.2 RAMMEVERK FOR TILSYNET – LOVER OG FORSKRIFTER	4
2.3 HVORDAN TILSYNET BLE UTFØRT.....	6
3 BEKJEMPELSE AV SKADEDYR I BARNEHAGER OG SKOLER ETTER FORSKRIFT OM SKADEDYRBEKJEMPELSE.....	6
3.1 PLIKT TIL Å IVERKSETTE BEKJEMPELSESTILTAK	6
3.2 HVEM SOM KAN UTFØRE SKADEDYRBEKJEMPELSEN	6
3.3 PROTOKOLLER - VIKTIG DOKUMENTASJON PÅ UTFØRTE TILTAK.....	7
3.4 VIKTIGHETEN AV Å VARSLE DE SOM KAN BLI BERØRT AV BEKJEMPELSEN.....	7
3.5 PLIKT TIL Å BRUKE MIDDEL OG METODE SOM GIR MINST SKADEVIRKNING PÅ HELSE OG MILJØ.....	8
4 FUNN FRA KAMPANJEN	9
4.1 AVVIK OPPSUMMERT	9
4.2 PROTOKOLL MANGLER RELEVANTE OPPLYSNINGER OG VURDERINGER	10
4.3 NØDVENDIG NABOVARSLING ER IKKE GITT.....	10
4.4 DET ER IKKE FØRT LØPENDE PROTOKOLL.....	11
4.5 SUBSTITUSJONSPRINSIPPET ER IKKE FULGT	11
5 DISKUSJON AV RESULTATENE.....	12
5.2 NØDVENDIG NABOVARSLING ER IKKE GITT/ SUBSTITUSJONSPRINSIPPET ER IKKE FULGT	13
5.3 MULIGE FORBEDRINGSOMRÅDER	13
6 UTFORDRINGER I FORBINDELSE MED TILSYNET.....	14
6.1 INGEN FAST ARBEIDSPASS Å FØRE TILSYN MED	14
7 BEDRE BESTILLERKOMPETANSE KUNNE GITT FÆRRE AVVIK	14
8 KONKLUSJON	15

SAMMENDRAG

Miljøretta helsevern Hallingdal & Valdres har våren 2024 deltatt i en nasjonal tilsynskampanje med skadedyrbekjempelser i skoler og barnehager. Dette har vært en del av et **nasjonalt tilsyn** der det er til sammen blitt ført tilsyn 129 skadedyrbekjempere ansatt i 18 ulike firmaer.

Lokalt i Hallingdal og Valdres har vi ført tilsyn med totalt 13 skadedyrbekjempelser utført av til sammen 3 skadedyrbekjempere.

Med tilsynet ønsket vi å få oversikt over hvilke midler og metoder som benyttes ved bekjempelse av skadedyr, og om bekjempelsen utføres fagmessig korrekt og effektivt. Målet for kampanjen er at tilsynet skal bidra til forbedret skadedyrkontroll i barnehager og skoler slik at risikoen for helse- og miljøskade ved bekjempelser minimeres.

Denne rapporten oppsummerer funn etter gjennomgang av til sammen 13 protokoller fra utvalgte skadedyrbekjempelser i barnehager og skoler i Hallingdal og Valdres.

Funn

Det ble avdekket totalt 27 avvik fra forskrift om skadedyrbekjempelse fordelt på 13 ulike skadedyrbekjempelser gjort i skoler og barnehager i Hallingdal og Valdres i 2023. For hver skadedyrbekjempelse tok vi utgangspunkt i en protokoll fra hver skadedyrbekjempelse. I noen av protokollene ble det avdekket flere avvik.

Følgende avvik er avdekket:

Protokoller mangler relevante opplysninger og vurderinger. Mest forekommende er manglende begrunnelse for hvorfor nabovarsel ikke er gitt og manglende vurdering og begrunnelse for valg av metoder (7 avvik).

Nødvendig nabovarsling er ikke gitt. Barnehagen har ikke mottatt nødvendig informasjon om bekjempelsen og manglende varsling der bekjempelse kan være en risiko for omgivelsene utenfor (8 avvik).

Det er ikke ført løpende protokoll. Det mangler informasjon fra tidligere besøk (6 avvik)

Substitusjonsprinsippet er ikke fulgt. Unødvendig bruk av gift og manglende søkelys på og gjennomføring av forebyggende og fysiske tiltak (9 avvik).

Konklusjon

Basert på funnene i kampanjen er det viktig at alle berørte aktører gjør tiltak for å oppnå forbedret skadedyrkontroll. Skadedyrbekjempere/-firmaer må gjennomgå sine rutiner i forhold til gjennomføring av bekjempelser, kommunikasjon med berørte og føring av protokoll. Bestillere av tjenester må få bedre skadedyrkompetanse og ikke bare bruke pris som kriterium ved bestilling av skadedyrtjenester. Endret fokus i opplæringen av nye bekjempere, på kurs og i praksisperioden, må vurderes. Helsemyndighetene må se på om noe bør endres i lovverket. Kommunene må vurdere om det skal gjennomføres tilsyn i framtiden, basert på en vurdering av risiko.

1 FORMÅLET MED TILSYNSKAMPANJEN

Målet for kampanjen er at tilsynet skal bidra til forbedret skadedyrkontroll i barnehager og skoler slik at risikoen for helse- og miljøskade ved bekjempelser minimeres.

Kontroll av skadedyr er viktig bl.a. for å hindre at dyrene forårsaker sykdommer eller andre helseproblemer hos mennesker. Gift kan inngå i bekjempelsen, og dersom bekjempelsen ikke utføres forskriftsmessig, kan det føre til alvorlige helse- og miljøskader. Barn er ekstra sårbare overfor pesticider, og det var derfor naturlig å rette kampanjen mot tilsyn av skadedyrbekjempelser utført i barnehager og skoler.

I kampanjen ble det ført tilsyn med at bestemmelsene i forskrift om skadedyr ble overholdt, og det ble satt søkelys på:

- Type skadedyr som ble bekjempet
- Hvilke midler og metoder som ble brukt
- Om substitusjonsprinsippet ble fulgt
- Om det ble gitt nabovarsel
- Om protokollen inneholdt tilfredsstillende informasjon
- Om utførende teknikker var godkjent av Folkehelseinstituttet (FHI)/Helsedirektoratet

Ved denne tilsynskampanjen ble det gjennomført flere koordinerte tilsyn i ulike deler av landet innenfor en begrenset tidsperiode. Med det oppnås samlet sett en mer helhetlig vurdering av kvaliteten på områdene som revideres, og det bidrar til at også virksomheter som ikke har vært omfattet av tilsyn får nytteverdi av kampanjen. Tilsynskampanjen bidrar dessuten til mer enhetlig praksis og bedre kvalitet på tilsynene innenfor miljørettet helsevern.

2 OM TILSYNET

2.1 TILSYNSMETODE

Kommunen har rollen som tilsynsmyndighet for skadedyrbekjempelser og skal påse at disse gjennomføres i henhold til skadedyrforskriften. Tilsyn kan gjennomføres på ulike måter og i ulike situasjoner. I dette tilsynet er det tatt utgangspunkt i protokollene fra skadedyrbekjempelser utført i barnehager og skoler. Skadedyrbekjemperen skal føre løpende protokoll over hvilke bekjempelsestiltak som iverksettes. Protokollene skal beskrive alle tiltak som gjennomføres, vurderinger og begrunnelser knyttet til valg av tiltak og metoder. Protokollene er innhentet av kommunen fra oppdragsgivere, men skadedyrbransjen var informert om tilsynet bl.a. på konferansen "Skadedyrdagene" 19. september 2023.

2.2 RAMMEVERK FOR TILSYNET – LOVER OG FORSKRIFTER

Det er særlig to forskrifter som setter de overordnede rammene for hvordan skadedyrbekjempelse kan utføres i barnehager og skoler. Disse er forskrift om skadedyrbekjempelse, som er hjemlet i

smittevernloven og folkehelseloven, og forskrift om helse og miljø i barnehager, skoler og skolefritidsordninger, som er hjemlet i folkehelseloven. Sistnevnte omhandler barn og elevers arbeidsmiljø, og har til formål å bidra til at miljøet i barnehager, på skoler, skolefritidsordninger og leksehjelpordninger fremmer barns og elevers helse, trivsel, lek og læring, samt at sykdom, skade og alvorlige hendelser forebygges.

Skadedyrforskriften har som formål å forebygge at skadedyr overfører smittsomme sykdommer til mennesker eller blir årsak til sykdommer eller andre helseproblemer hos mennesker. Videre skal forskriften sikre at det ved skadedyrbekjempelse blir benyttet midler og metoder som ikke medfører helse- eller miljøskade. Forskriften skal dessuten sikre at skadedyrbekjempelse blir foretatt av personer som kan utføre den fagmessig korrekt og effektivt. Forskriften spesifiserer at kommunen skal føre systematisk tilsyn med at bestemmelsene i forskriften overholdes (jf. § 5-2).

Helsedirektoratet administrerer [godkjenningsordningen av skadedyrbekjempere](#)

Helsedirektoratet har publisert en egen [veileder for kommunens tilsyn med miljørettet helsevern](#)

Folkehelseinstituttet har publisert en egen [veiledning om skadedyrbekjempelse i barnehager og skoler](#)

I barnehager og skoler bør det settes ekstra krav til forsiktighet ved skadedyrbekjempelse. FHI - Heidi Lindstedt

2.3 HVORDAN TILSYNET BLE UTFØRT

Vi ba om dokumentasjon i form av protokoller fra bekjempelser gjennomført i 2023 fra offentlige og private barnehager og skoler. Tilsynet er rettet mot den enkelte skadedyrbekjemper, og er hovedsakelig gjennomført ved granskning av protokoller. For hver protokoll som ble gjennomgått fylte vi ut rapportskjema som sammen med tilsynsrapport ble sendt til skadedyrbekjemperen. Rapporten omhandler avvik (mangel på oppfyllelse av myndighetenes krav) på skadedyrbekjempelser utført i den enkelte barnehage/skole. Kopi av rapporten ble sendt firmaet der bekjemperen er ansatt og kommunen der firmaet var registrert dersom firmaet var registrert i en annen kommune. Kopi ble også sendt til bestiller av bekjempelsen og barnehagen/skolen der bekjempelsen fant sted.

3 BEKJEMPELSE AV SKADEDYR I BARNEHAGER OG SKOLER ETTER FORSKRIFT OM SKADEDYRBEKJEMPELSE

Forskrift om skadedyrbekjempelse gir føringer for hvordan forebygging og bekjempelse av skadedyr skal foregå. Dette vil også gjelde i barnehager og skoler.

3.1 PLIKT TIL Å IVERKSETTE BEKJEMPELSESTILTAK

Ulike skadedyr kan gjøre materiell skade, og også opptre som smittespredere. Bekjempelse av skadedyr i eller nær innendørs miljøer er derfor en viktig samfunnsoppgave. Eier eller bruker av bygning, innretning mv. har ifølge § 2-1 i forskrift om skadedyrbekjempelse plikt til å sørge for at det settes i verk nødvendige tiltak for å forebygge og eventuelt oppdage forekomst av skadedyr. Videre sier § 2-2 at eier eller bruker av bygning, innretning mv. skal sørge for at det settes i verk nødvendige tiltak for å utrydde skadedyr når forekomst av skadedyr tilsier dette. Dette innebærer at skoler og barnehager skal utføre forebyggende tiltak mot skadedyr, og sørge for bekjempelsestiltak når det er nødvendig.

3.2 HVEM SOM KAN UTFØRE SKADEDYRBEKJEMPELSEN

Forskriftens § 3-1 skal sikre at skadedyrbekjempelse blir foretatt av personer som kan utføre den fagmessig korrekt og effektivt. Det er kun godkjente skadedyrbekjempere som kan planlegge og utføre ervervsmessig bekjempelse.

Personer uten godkjenning kan være med som medhjelpere, men kan ikke ha ansvaret for tiltaket. Dette innebærer at som hovedregel må en skadedyrbekjemper fysisk være til stede ved skadedyrbekjempelsen. Dersom det gjelder ukompliserte bekjempelser med ufarlige midler, kan unntaksvis medhjelpere utføre oppdraget alene. Dette forutsetter særskilt fullmakt som presiserer at skadedyrbekjemperen har ansvaret. Med «ukompliserte bekjempelser» og «ufarlige midler» menes

her ulike felletyper plassert slik at de kun fanger det aktuelle skadedyret, insektdetektorer, varme/kulde/damp, midler til sikring og tetting av bygg, mekaniske repellenter, sanitasjon og kjemiske produkter som ikke er klassifiseringspliktige. Produkter som ved godkjenning har fått særlig krav om bruk kun for godkjente skadedyrbekjempere regnes ikke som «ufarlige».

Forskriftens § 3-1 åpner også for at eier eller bruker av bygning selv kan utføre skadedyrbekjempelse på egen eiendom. I barnehager og skoler betyr dette at kommuneansatte vaktmestere på kommunal eiendom eller eiere/drifere av private skoler og barnehager, til en viss grad kan utføre skadedyrbekjempelse. Det er imidlertid begrenset hvilke midler og metoder de har lov å benytte. Barnehager og skoler som selv utfører skadedyrbekjempelse bør kjenne sine begrensninger og overlate jobben til profesjonelle hvis oppdraget krever faglig ekspertise. Kravene som er beskrevet i skadedyrforskriften om blant annet nabovarsling og plikt til å følge substitusjonsprinsippet gjelder også ved slike bekjempelser.

3.3 PROTOKOLLER- VIKTIG DOKUMENTASJON PÅ UTFØRTE TILTAK

Skadedyrbekjemperen skal føre løpende protokoll over hvilke bekjempelsestiltak som iverksettes (forskriftens § 3-5). Protokoller er viktig som dokumentasjon på hvilke vurderinger som er gjort og hvilke tiltak som er utført på stedet. Protokoller er viktige for at oppdragsgiver skal vite hva som er utført og kunne ta nødvendige forholdsregler. Protokoller er dessuten viktig dokumentgrunnlag ved uhell, forgiftninger, tvister osv.

Protokollen skal inneholde: Tidspunkt for tiltak, oppdragsgiver, bekjempelsessted, anvendt middel (f.eks. gift, feller, sikring m.m.), mengde middel (f.eks. gram gift, antall feller m.m.), anvendte metoder (f.eks. hvordan det er sikret, hvordan gift eller feller er benyttet), type/art skadedyr og nabovarsel. Protokollene skal beskrive alle tiltak som gjennomføres, vurderinger og begrunnelser knyttet til valg av tiltak og metoder. Historikk og tidligere vurderinger og oppfølging som er relevant for det aktuelle besøket skal følge protokollene, og anses nødvendig for å ivareta løpende protokollføring.

3.4 VIKTIGHETEN AV Å VARSLE DE SOM KAN BLI BERØRT AV BEKJEMPELSEN

Skadedyrbekjemperen skal varsle naboer og andre som kan bli berørt av skadedyrbekjempelsen (forskriftens § 3-4). Nabovarsel kan utelates dersom det anses åpenbart unødvendig eller ikke er praktisk gjennomførbart. Utelatt nabovarsel skal begrunnes i protokollen.

Nabovarsel er et svært viktig tiltak for å forebygge forgiftningstilfeller eller andre skader i forbindelse med skadedyrbekjempelser. Dersom nødvendig nabovarsling ikke er gitt, kan dette i verste fall f.eks. føre til at barn får tak i og spiser rotte- eller insektgift, eller stikker hender inn i klappfeller.

I barnehager og skoler vil det særlig være aktuelt å varsle barnehagepersonale, barns foreldre, barn, elever og personer som oppholder seg på barnehagens eller skolens arealer. Mindre barn er ikke selv i stand til å forstå merking og informasjonsskilt. Derfor er det ofte spesielt viktig at personalet er godt informert og har god dialog med skadedyrbekjemper. Hvem som skal få varsel er en vurderingssak

utfra hvilke tiltak som gjøres, om bekjempelsen foregår ute eller inne og hvor omfattende bekjempelsen er.

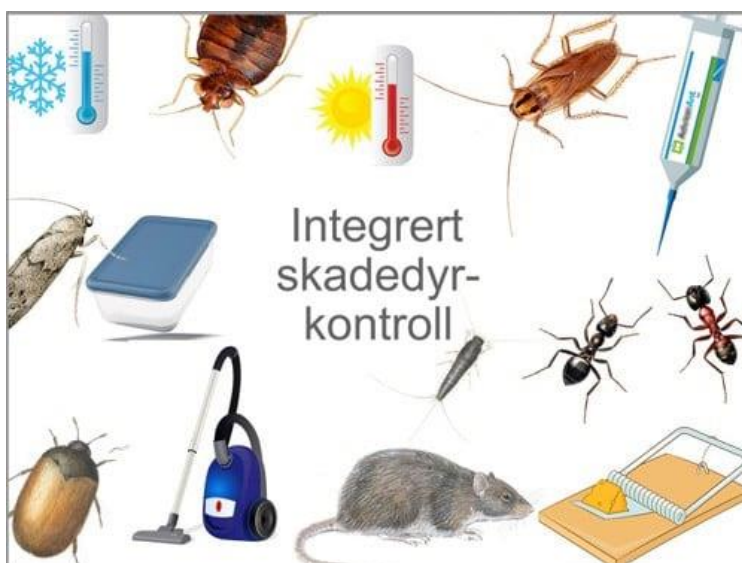
3.5 PLIKT TIL Å BRUKE MIDDEL OG METODE SOM GIR MINST SKADEVIRKNING PÅ HELSE OG MILJØ

Substitusjonsprinsippet setter strenge krav til alle som utfører skadedyrbekjempelser. Man plikter å bruke det middel og den metode som gir minst skadevirkninger for miljø og helse og som kan føre til ønsket resultat (forskriftens § 3-2).

Det følger av substitusjonsprinsippet at man må forsøke ulike forebyggende tiltak (sanitasjon og sikring) og mekaniske tiltak (f.eks. feller) før giftbruk. Protokollen skal inneholde informasjon om hvilke vurderinger som er gjort, og hvilke tiltak som er prøvd før eventuell giftbruk settes i gang. Det følger også av substitusjonsprinsippet at man ikke skal benytte kjemiske midler forebyggende mot skadedyr. F.eks. er det ikke tillat å plassere gift i åtestasjoner mot rotter uten at rotter faktisk er observert og andre tiltak er forsøkt.

Det er heller ikke tillat å utplassere kjemiske bekjempelsesmidler slik at barn enkelt kan komme i kontakt med disse. F.eks. er det ikke tillat å ha slike midler i sandkasser.

Som beskrevet i FHIs veiledning om skadedyrbekjempelse i barnehager og skoler kan kjemiske bekjempelsesmidler selv i små mengder være skadelige og farlige for mennesker, enten man utsettes for stoffet én gang eller gjentatte ganger. Småbarn er spesielt utsatt på grunn av deres nysgjerrighet og trang til å utforske nye steder ved krabbing på bakken og ved hyppig berøring og smaking på ting de finner. Små barn tåler mindre av disse stoffene, og har dårligere evne til å bryte ned og skille dem ut.

Skadedyr kan bekjempes med ulike metoder. En kombinasjon av flere tiltak gjennom det som kalles integrert skadedyrkontroll, er å anbefale. Ved å kombinere ulike metoder kan man unngå eller minimere bruken av gift. Kilde FHI.

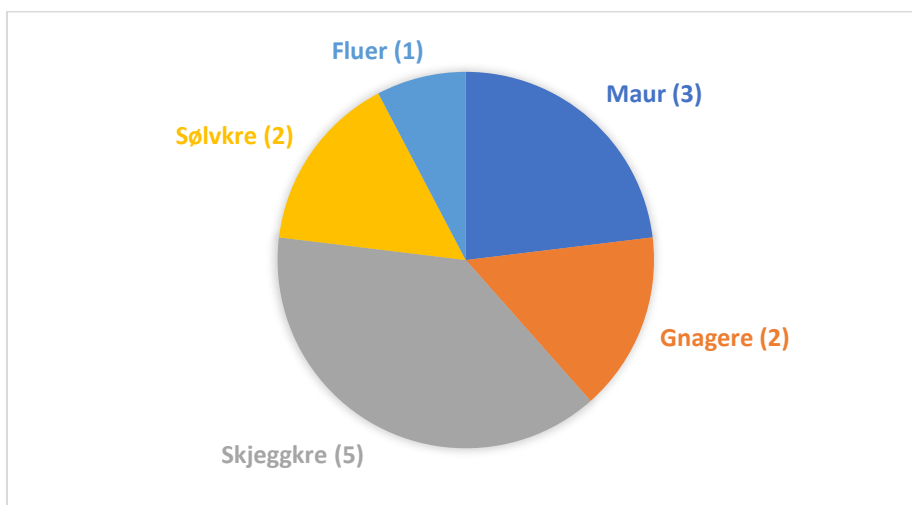
4 FUNN FRA TILSYNET

Dette kapitlet oppsummerer funn etter gjennomgang av til sammen 13 protokoller fra bekjempelser i barnehager og skoler i Hallingdal og Valdres. Bekjempelsene var utført av 3 skadedyrbekjempere. Skadedyrbekjemperne var ansatt i ulike firmaer, bla store firmaene Pelias og Anticimex samt et lokalt skadedyrfirma.

Protokollene som ble gjennomgått fra skadedyrbekjempelser i Hallingdal og Valdres var fra:

- 6 kommunale barnehager
- 5 kommunale skoler
- 2 kommunale idrettshaller som brukes av skoler til kroppsøving

9

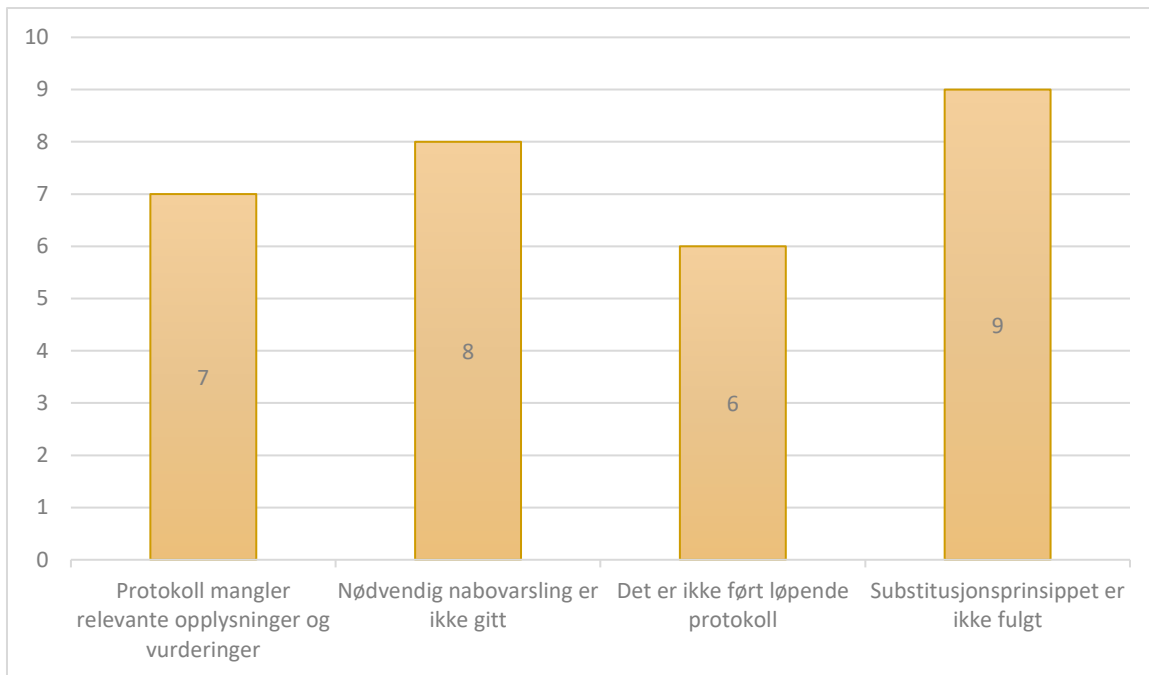

Figur 1. Fordelingen av de 13 skadedyrbekjempelser som var utført i barnehager og skoler i Hallingdal

4.1 AVVIK OPPSUMMERT

Det ble avdekket 27 avvik fra forskrift om skadedyrbekjempelse i de gjennomgåtte protokollene. I mange av protokollene ble det avdekket flere avvik, og til sammen ble det avdekket 27 avvik (figur 2).

Maksimalt antall avvik i en og samme protokoll var 4 avvik.

Figur 2. Fordeling av 27 avvik som ble avdekket i de gjennomgåtte protokollene.

4.2 PROTOKOLL MANGLER RELEVANTE OPPLYSNINGER OG VURDERINGER

Avvik fra forskrift om skadedyrbekjempelse § 3-5 om plikt til å føre protokoll, gi opplysninger og veiledning:

"Skadedyrbekjemperen skal føre løpende protokoll over hvilke bekjempelsestiltak som iverksettes. Tilsynsmyndigheten, jf. § 5-2, kan til enhver tid kreve å få seg forelagt protokollen eller andre opplysninger som er nødvendige for at tilsynsmyndighetene skal kunne føre tilsyn.

Protokollen skal inneholde følgende: Tidspunkt for tiltaket, sted, eier, oppdragsgiver, anvendt middel, kvantum, metode, resultat, hvilken type skadedyr, nabovarsel og eventuelle skader."

Det ble observert avvik ved protokollføring ved 7 av de 13 skadedyrbekjempelsene som er utført. Manglende beskrivelse av egne observasjoner og begrunnelse for valg av bekjempelsesmetode gikk ofte igjen.

4.3 NØDVENDIG NABOVARSLING ER IKKE GITT

Avvik fra forskrift om skadedyrbekjempelse § 3-4 om nabovarsel:

"Enhver som skal foreta skadedyrbekjempelse skal varsle naboer og andre som kan bli berørt av skadedyrbekjempelsen. Disse skal bli orientert om når tiltaket skal gjennomføres, hvilket

bekjempelsesmiddel som skal brukes og om faresignaler og forholdsregler som må tas. Nabovarsel kan utelates dersom dette anses åpenbart unødvendig eller ikke er praktisk gjennomførbart."

Det er ført 8 avvik over manglende nabovarsling fra de 13 utvalgte bekjempelsene. Det betyr at det gis avvik for nabovarsel i over halvparten av skadedyrbekjempelsene.

4.4 DET ER IKKE FØRT LØPENDE PROTOKOLL

Avvik fra forskrift om skadedyrbekjempelse § 3-5 om plikt til å føre protokoll, gi opplysninger og veiledning:

"Skadedyrbekjemperen skal føre løpende protokoll over hvilke bekjempelsestiltak som iverksettes."

Det er gitt 6 avvik på at det ikke er ført løpende protokoll.

Avvikene er gitt når det kommer fram at det må ha vært flere besøk, men kun blitt ført protokoll fra ett av besøkene. Utfra kommentarer fra tilsynsmyndighet kan det virke som det i noen tilfeller muligens er ført protokoll, men at rett instans ikke har mottatt kopi av denne. Det gis også for enkelte avvik kommentarer på at det i protokollen ikke er opplyst om det har vært tidligere besøk eller hva som har skjedd på disse. I noen protokoller er også beskrivelse av flere besøk slått sammen i en protokoll.

4.5 SUBSTITUSJONSPRINSIPPET ER IKKE FULGT

Avvik fra forskrift om skadedyrbekjempelse § 3-2 om bruk av bekjempelsesmidler:

"Den som skal foreta skadedyrbekjempelse plikter å bruke det middel og den metode som gir minst skadevirkninger for miljø og helse og som kan føre til ønsket resultat."

I 9 av bekjempelsene ble det gitt avvik på at substitusjonsprinsippet ikke er fulgt.

Gnagere

Ved gnagerbekjempelser er det gitt 1 avvik på substitusjonsprinsippet. Med tanke på fare for forgiftning skal terskelen for å benytte rotte-/musegift i barnehager og skoler være særdeles høy og helst ikke forekomme i det hele tatt. Anbefalt praksis ved gnagerbekjempelse er sikring av bygg og sanitasjon, dernest feller, og gift som siste løsning hvis andre tiltak ikke har fungert.

Mus lever fritt i Norge, og særlig ved barnehager og skoler som ligger nær skog og jorder, vil det være en kontinuerlig tilstrømming av mus. Det er ikke noe poeng å forsøke å drepe alle disse. Man skal derfor ikke bekjempe mus utendørs på slike steder, men sikre bygg så musene ikke kommer inn.

Maur

Ved maurbekjempelser er det gitt avvik på "substitusjonsprinsippet" ved alle bekjempelsene, i 3 av 3 bekjempelser. Anbefalt praksis ved maurbekjempelse er at man lokaliserer reir og fjerner disse fysisk når det er mulig. Hvis reiret er plassert skjult eller ikke kan lokaliseres, kan man når det er hensiktsmessig, benytte forgiftet åte. De vanligste maurartene som bekjempes er svart jordmaur og stokkmaur. Der det er gitt avvik er det benyttet sprøytemidler i 2 av tilfellene, i resterende tilfelle er det benyttet forgiftet åte.

Avvikene er gitt basert på følgende:

- Sprøytemidler benyttes utendørs f.eks. rundt grunnmur. Dette er en dårlig metode da den har liten effekt siden midlet brytes raskt ned ute og sannsynligvis ikke når dronningen.
- Benyttet sprøytemidler uten at det i protokollen er beskrevet om lokalisering av reir eller åte er forsøkt.
- Benyttet sprøytemidler mot jordmaur inne om våren til tross for at maurene mest sannsynlig snart forsvinner ut, når mer mat blir tilgjengelig ute.
- Benyttet sprøytemidler ute selv om bare få maur er observert inne.
- Benyttet store mengder forgiftet åte.

Skjeggkre

Ved 1 av totalt 5 skjeggkrebekjempelser er det gitt avvik. Anbefalt bekjempelse av skjeggkre er små mengder med forgiftet åte i kombinasjon med renhold.

Avvik er blitt gitt som følge av:

- Bekjempelsesmidler er benyttet forebyggende.
- Antagelse om at det er benyttet mer gift en nødvendig.
- Det er ikke beskrevet i protokollen om det er gjort andre forebyggende tiltak før forgiftet åte ble benyttet eller om sanitasjon er anbefalt som del av åtebekjempelsen.
- Protokoll er mangelfull eller mangler vurderinger, og det er dermed vanskelig å avgjøre om substitusjonsprinsippet er fulgt.

Utførte bekjempelser har i hovedsak vært på gnagere, maur og skjeggkre. Avvik gitt ved bekjempelser av resterende dyr er derfor ikke mange. For resterende dyr er det gitt avvik på at giftfrie metoder ikke er blitt vurdert i protokollen eller at protokollen er mangelfull slik at det er vanskelig å vurdere om substitusjonsprinsippet er fulgt.

5 DISKUSJON AV RESULTATENE

5.1 PROTOKOLL MANGLER RELEVANTE OPPLYSNINGER OG VURDERINGER

Når protokollen mangler relevante opplysninger slik som f.eks. tidspunkt for tiltaket, opplysninger om oppdragsgiver, type middel, mengde middel og type skadedyr så kan nok dette i mange tilfeller tilskrives tidspress og/eller slurv fra skadedyrbekjemperens side.

Type eller art av skadedyr kan i noen tilfeller være vanskelig for skadedyrbekjemperen å bestemme kun basert på sportegn, og en sikker identifisering vil ikke være mulig før dyr er fanget. I mange tilfeller vil man likevel kunne se sportegn i form av gnag, ekskrementer, fotavtrykk fra større dyr og lignende som gjør det mulig å identifisere hvilken art som skaper problemet selv før dyr er fanget.

Skadedyrbransjen oppfordres til å ha bedre internkontroll med hvordan protokoller skrives, og så langt det lar seg gjøre artsbestemme dyr. På skadedyrkurs har det de siste årene blitt innført øvelse i protokollskrivning, og det terpes mye på det i undervisningen. Dette er noe som vil fortsette.

5.2 NØDVENDIG NABOVARSLING ER IKKE GITT/ SUBSTITUSJONSPRINSIPPET ER IKKE FULGT

Under punkt 4.5 ovenfor beskrives det mange årsaker til at det ble gitt avvik for at substitusjonsprinsippet ikke er fulgt. Så lenge gift benyttes vil det alltid være en viss fare for forgiftning. Spesielt i barnehager og skoler er det derfor viktig å unngå giftbruk så langt det lar seg gjøre, og der gift benyttes må det gjøres på en slik måte at barn ikke får tak i giften. I tillegg skal barnehage-/skoleansatte og eventuelt andre være informert om bekjempelsen. Når det er sagt, skal det også sies at Folkehelseinstituttets og Helsedirektoratets inntrykk over tid, er at skadedyrbekjempere benytter stadig mindre gift i bekjempelser, inkludert mot maur og gnagere. Økt kunnskap og søkelys på skadedyrmidlers giftighet, både blant befolkningen og skadedyrbekjempere, har ført til en holdningsendring i forhold til giftbruk, og dette sammen med utvikling av nye giftfrie bekjempelsesmetoder og endringer i kjemikalielovgivningen, har ført til mer helse- og miljøvennlig kontroll av skadedyr i Norge.

5.3 MULIGE FORBEDRINGSOMRÅDER

- ✓ Skadedyrbekjempere må være mer nøyaktige og sette av nok tid når de skriver protokoller slik at alle nødvendige punkter og vurderinger kommer med.
- ✓ Skadedyrfirmaene må sørge for internkontroll og gode protokollmaler der det er mulig å få med nødvendig informasjon i hver enkelt protokoll. Hvis det finnes ytterligere informasjon i et elektronisk system, som hva som er gjort ved tidligere besøk, kart over felleplassering etc., bør det opplyses om dette i protokollen.
- ✓ På skadedyrkurs må det vurderes hvordan det kan settes enda mer søkelys på protokollskrivning, f.eks. bør det vurderes å gi oppgave i protokollskrivning på eksamen.
- ✓ I praksisperioden bør det gis enda grundigere opplæring i protokollføring for å øke bevisstgjøring og erfaringsoverføring blant skadedyrbekjempere.
- ✓ Skadedyrbransjen må sørge for gode metodevalg som etterlever substitusjonsprinsippet i større grad enn det som har blitt avdekket i tilsynskampanjen.
- ✓ Kjemikalielovgivningen bør kontinuerlig vurderes. Er det midler som bør forbys eller som det bør settes strengere begrensninger på?
- ✓ Når skadedyrforskriften skal revideres bør funn fra kampanjen inkluderes som et faktagrunnlag.

- ✓ Kommunikasjon mellom skadedyrbekjempere, oppdragsgiver og barnehage-/skoledriftere må bli bedre. Skadedyrbekjempere må forsikre seg om at foreldre/foresatte varsles f.eks. der gift inngår i bekjempelsen, og bør ha dialog med barnehagen eller skolen om dette.

6 UTFORDRINGER I FORBINDELSE MED TILSYNET

6.1 INGEN FAST ARBEIDSPASS Å FØRE TILSYN MED

I dette tilsynet skulle det føres tilsyn med den enkelte skadedyrbekjempere. Skadedyrbekjempere har en personlig godkjenning, og de jobber mye selvstendig selv om de er ansatt i et skadedyrfirma. Per i dag er det i underkant av 700 godkjente skadedyrbekjempere i Norge og det finnes mellom 40-50 skadedyrfirmaer, hvorav de store, Anticimex, Pelias og Rentokil, utgjør det meste av markedet.

Skadedyrbekjempere jobber ofte på tvers av både kommunegrensene og fylkesgrensene. De har ingen fast arbeidsplass som man kan oppsøke for å føre tilsyn (f.eks. slik man kan med solarier, frisører og tatoveringssteder). En skadedyrbekjempere kan ha mange ulike oppdrag hver eneste dag – i ulike bygg, innretninger og miljøer på ulike steder som kan være langt fra hverandre. Et protokollbasert tilsyn fra bekjempelser utført i kommunen, slik det ble gjennomført her, er da en mulig tilsynsform. Metoden ga noen utfordringer både for tilsynsmyndighet og skadedyrfirmaene.

14

7 BEDRE BESTILLERKOMPETANSE KUNNE GITT FÆRRE AVVIK

Bestillere av skadedyrbekjempelser bør sette seg bedre inn i skadedyrproblemet og det gjeldende regelverket. De bør generelt være kritisk til metoder som innebærer bruk av gift, og heller prioritere forebygging og giftfrie metoder som gir et langvarig og godt resultat. Kommunen bør jevnlig kontrollere kvaliteten på bestilte skadedyrtjenester. Tilsynet avdekket et generelt forbedringspotensial i dialogen mellom skadedyrbekjempere, bestiller og skole/barnehage. Skolen/barnehagen har ofte ikke mottatt tilstrekkelig informasjon, med det resultatet at informasjonen til både ansatte og foresatte er mangelfull.

Barnehager og skoler har et ansvar for informasjon til foresatte gjennom bestemmelsen om informasjonsplikt i forskrift om helse og miljø i barnehager, skoler og skolefritidsordninger. Tilsynet viser at dette i liten grad gjøres. Det bør avklares i hvilke tilfeller informasjon om skadedyrbekjempelser bør gis til foresatte. Skadedyrbekjempere må vurdere når det er nødvendig å varsle foresatte og formidle dette til virksomheten. Varsling vil særlig være aktuelt der gift inngår i bekjempelsen.

Fysiske og forebyggende tiltak er som regel alltid en viktig del av en effektiv skadedyrbekjempelse. Det er viktig at fysiske og forebyggende tiltak som anbefales av skadedyrbekjempere følges opp av bestillere, barnehagen og skolen. Dette forutsetter imidlertid at det er god dialog mellom skadedyrbekjempere, bestiller og skole/barnehage. Funn fra tilsynskampanjen tyder på at denne

dialogen ofte er mangelfull. Det er ønskelig med en systematisk kommunikasjon mellom tilsynsmyndighet og bestiller i kommunene når det gjelder skadedyrarbeid, og at tilsynsmyndighet i den forbindelse kan bidra til at kommunen forbedrer sin bestillerkompetanse. En veileder om bestilling av skadedyrtjenester kunne vært et nyttig hjelpemiddel for kommuner og andre bestillere, og det bør derfor vurderes å utarbeide en slik. Som beskrevet i neste avsnitt har mange kommuner opparbeidet seg betydelig kompetanse innen skadedyrområdet etter denne tilsynskampanjen som de ønsker å formidle til bestillere av skadedyrtjenester i kommunen.

8 KONKLUSJON

15

I kampanjen ble det avdekket mange avvik i de utvalgte protokollene. Vi håper og tror at dette vil bidra til forbedret skadedyrkontroll med minimert risiko for helse- og miljøskade ved bekjempelser, som var formålet med kampanjen. Avvik gir mulighet for forbedringer, noe alle kan lære av. I rapporten gis det forslag til tiltak som kan utføres av bl.a. skadedyrbransjen, kommunene og helseforvaltningen for å gjøre skadedyrkontrollen i Norge bedre.

I Norge har vi et strengt regelverk knyttet til skadedyrkontroll sammenlignet med mange andre Europeiske land. Avvikene som avdekkes er fra protokoller valgt ut bl.a. basert på bekjempelsenes risiko, og de er derfor ikke representative for alle bekjempelser som utføres i barnehager og skoler, men like fullt viktige å ta tak i. Før denne landsdekkende kampanjen har det vært utført lite tilsyn med skadedyrbekjempelse i Norge. I tiden framover vil det være spesielt viktig at skadedyrbransjen fortsetter arbeidet med å redusere giftbruken og sørge for bedre protokoller, men også andre aktører må ha søkelys på hva de kan gjøre for at skadedyrbekjempelsen skal bli best mulig med tanke på helse, miljø og effektivitet. Kommunen bør også vurdere fremtidige tilsyn, basert på en risikovurdering. Skadedyrbransjen har generelt et forbedringspotensial når det gjelder korrekt føring av protokoller, beskrivelse av hvilke vurderinger som er gjort, etterlevelse av substitusjonsprinsippet og nabovarsling.